

nou súčasťou. Do filozofie a teológie treba zahrnúť i nepojmové cesty poznávania – intuitívne, citové a v teológii aj mystické. Teda poznávanie ako celok s rozličnými formami poznania je integračnou súčasťou filozofie i teológie.

Štvrté kritérium je charakterizované ako obrat od myšlienkovej stavby k štruktúre ako metafere poznávania. V starej paradigme sa prírodoveda, filozofia i teológia budovali ako stavba pozostávajúca z fundamentálnych zákonov, princípov, elementov a pod. V novej paradigme je touto základnou metaforou štruktúra a skutočnosť sa chápe ako sieť súvislostí. Naše porozumenie skutočnosti je teda štruktúrnym dynamickým systémom bez hierarchie a bez základov. Tak vesmír sa chápe ako dynamický proces a samotné prvky v štruktúre tohto procesu sú jeho funkciou. Filozofické a teologické tvrdenia tvoria vlastne štruktúru rozličných pohľadov na skutočnosť. V takejto štruktúre každý pohľad sprostredkuje nahliadnutie pravdy. Z toho ďalej vyplýva, že nemôže existovať jediný filozofický alebo teologický systém, záväzný pre všetkých.

Piate kritérium sa chápe ako obrat od racionálne uchopiteľnej pravdy k aproximatívnej pravde participujúcej na tajomstve. Stará paradigma spočívala vo viere v istotu vedeckého poznania, čo sa premietlo do tvorby súm, kompendií a učebníc záväzných pre všetkých. V novej paradigme sú všetky pojmy a vedecké teórie iba aproximáciami, ktoré možno v určitom štádiu vývoja poznania falzifikovať. Vo filozofii a teológii každá takáto aproximácia sa doplňuje presvedčením či vierou, ktoré ich presahujú, čím takéto poznanie nadobúda vyšší stupeň záväznosti.

Uvedené dielo je neobyčajne podnetným moderným dialógom a mal by si ho prečítať každý vedec, filozof i teológ. Dielo otvára širší priestor aj pre dialóg kresťanského myslenia s myslením Východu.

Ján Letz

ČESKÁ FILOZOFIE TOHOTO STOLETÍ

Kapitoly z dějin české filosofie 20. století (Red. Jiří Gabriel). Brno, Masarykova univerzita 1992, 196 s.

Pelčivě graficky upravená kniha svým zjevem vůbec nenapovídá, že jde o skriptum, určené především posluchačům filosofie. Proč je vhodné a významné na ni upozornit, ačkoli to u „pouhých“ studijních pomůcek nebývá zvykem?

Jednak je to pro samo téma, nepochybně v celkovém pohledu poměrně málo ve filosofické literatuře frekventované, jednak pro pokus o opravdu objektivní přístup, zbavený ideologických předsudků i jednostranností určité výchozí filosofické pozice. Jsou sice monografické práce zabývající se důkladněji tímto obdobím české filosofie (Král, Kratochvíl, Mácha, Popelová, Rádl a j.), ale zabírají časově maximálně do roku 1948, zatímco *Kapitoly* ... končí rokem 1989. Neobvykle velký počet sedmnácti autorů (nejen z brněnské filosofické fakulty a jiných tamních pracovišť, ale i z Prahy) soustředil hlavní redaktor Jiří Gabriel k vypracování stručného a přehledného „prvního uvedení“ do dané problematiky, které poskytně studentům (ale i celé mladé generaci našich filosofů) základní faktografické údaje a všeobecně přijímané charakteristiky, současně je však i podnítí k dalšímu studiu, neboť ukazuje, či jen naznačuje, co vše je dosud nejasné a nezpracované.

Práce zahrnuje problematiku pouze české filosofie, není tu tudíž zachycen celý vývoj filosofie v Čechách (např. filosofie německé) a v Československu (o slovenské filosofii je jen

několik poznámek). Vlastní tématický rámec překračuje kapitola *O Čechách a Československu*, napsaná pro anglickou verzi (určenou pro Katolickou univerzitu ve Washingtonu) L. Vykoupilem a ponechaná i v českém vydání; podobně i kapitola od J. Stříteckého *Češi a Československo v dimenzi národní a občanské*, která je zacílená na kritiku nacionalismu, jeho kořenů a působnosti v Čechách, zdrojů jeho ožívání, falešných výkladů tzv. germanizace a na naznačení hlubších problémů dvojjazyčnosti (ve vztahu k myšlenkám B. Bolzana, E. Rádra, J. Patočky).

Vlastní filosofická témata jsou zpracována, jak autoři upozorňují, v závislosti na množství a kvalitě dílčích analýz, syntéz a diskusí. Proto je někdy zvolen jen rozbor jedné stránky osobnosti (L. Nový: *Masarykův přínos k tvorbě hodnot v národním povědomí*), jindy přehled celého filosofického směru. Při volbě tematiky a rozsahu jejího zpracování autoři správně uplatňovali hledisko pedagogické únosnosti i významnosti vzhledem ke specifitě českých poměrů. Pozornost je věnována i dílům a osobnostem, u kterých nejde v prvé řadě o vlastní filosofii, ale o projevy a uplatnění určité filosofie či filosofického myšlení v jiných, i když blízkých disciplínách (Mukařovský, Vodička, Kalandra, Peroutka, Tigrid, Havel a j.).

V přehledových kapitolách je částečně uplatněno i hodnocení (celkové místo a vliv v české a evropské filosofii, v českých dějinách, v dobových ideových sporech a konkrétní situaci), převládá v nich snaha o jasný, srozumitelný výklad a vyzdvížení podnětů, např. v kapitole *Tradice českého pozitivismu*, v další o pozitivistické tradici v české etice i v kapitole o dvou fázích české „idealistické“ kritiky pozitivismu; podobně jsou koncipovány partie o filosofii v českém protestantismu a katolicismu, ve fenomenologii a české filosofii dějin.

Nepochybně velký zájem vyvolají kapitoly o české marxistické filosofii (J. Gabriel, L. Nový). Důležité je, že studenti a mladí filosofové tu dostávají alespoň první souhrnný, i když převážně faktografický přehled, umožňující jim základní orientaci při dalším studiu; právě tady se ovšem nejvýrazněji projevil nedostatek kvalitních analytických studií. Zřejmě z tohoto důvodu zde nejsou vzpomenu ty (kromě jedné zmínky) práce a činy těch nemnohých filosofů, kteří byli jednoznačně ve službách totalitního režimu.

Přínosem ve struktuře tohoto skriptu je zařazení ne vždy samozřejmých témat: *Fenoménu techniky v české filosofii* (J. Šmajš) a *Filosofické motivy v české krásné literatuře* (J. Zouhar). V uvedené kapitole o filosofické dimenzi techniky je zajímavý kritický rozbor v šedesátých letech populární práce *Civilizace na rozcestí* (red. R. Richta), ve kterém jsou naznačeny obecné teoretické předpoklady a důsledky Richtovy koncepce techniky (v souvislosti s jeho jinými pracemi).

Podnětem pro pracoviště na jiných univerzitách je zařazení kapitoly *Filosofie na brněnské univerzitě v letech 1919-1939* (J. Gabriel, J. Zouhar), protože nevyznívá jen jako vzpomínková záležitost, ale především jako faktor vytvářející a upevňující tradici, kterou je záhodno dále rozvíjet, a to zdaleka ne pouze na Masarykově univerzitě v Brně.

Obvyklý rámec učební pomůcky překračuje řada původních názorů a nových pohledů i publikace některých výstižných dokumentů (např. nekrolog K. Čapka na L. Klímu, vlastní životopis Jana Patočky z r. 1947, fotografie už nežijících českých filosofů), pečlivě citace v textu, osobní rejstřík a uvedení bibliografií k celku práce i k jednotlivým kapitolám.

Škoda, že tato kniha, zvyrazňující některé kontury v dějinách české filosofie a naznačující šíři rozmanitých přístupů a výkladů filosofické problematiky, vyšla v „bibliofilském“ nákladu 200 výtisků, ačkoli ji s prospěchem bude číst většina studentů filosofických fakult i mnozí zájemci z řad nefilosofů.

Jiř Kánský